

CANTITATEA VOCALICĂ ÎN GRAIURILE CEHE DIN BANAT

GH. CIPLEA

După datele recensământului din anul 1956, în Banat trăiesc 8887¹ cehi, numiți pemi² de către românii bănățeni. Graiurile lor nu au fost studiate pînă acum. Cercetarea lor va oferi indicații prețioase pentru lămurirea și aprofundarea unor probleme de dialectologie cehă, de istorie a limbii cehe și — ca urmare a relațiilor dintre cehi și români și alte populații (maghiari, germani etc.), mai ales în localitățile mixte — chiar de lingvistică generală.

În anii 1959—1960 am anchetat următoarele localități din sudul Banatului: Eibenthal, Cozla, Bigăr, Gîrnic, Sfînta Elena, Ogradena Nouă, Orșova, Ravensca, Șumița, Jupalnic și Băile Herculane³. Dintre acestea unele sînt locuite numai de cehi (Eibenthal, Bigăr, Gîrnic, Sfînta Elena, Ravensca, Șumița), altele au populație mixtă: cehi și români (Cozla, Ogradena Nouă, Baia Nouă, Jupalnic); cehi și germani (Caransebeșul Nou), cehi, români, maghiari (Orșova).

Cehii din Banat au fost colonizați în locurile unde se găsesc și astăzi, la începutul secolului al XIX-lea. „La cererea antreprenorului de lemne Georg Magyarly, au venit la lucru, între 1823—1826, peste 80 de familii sărace din Boemia în regiunea de graniță Alibek...”⁴.

Inițial toți s-au îndeletnicit cu exploatarea lemnului, scop pentru care au și fost colonizați în această regiune. Cu timpul descoperindu-se în unele părți locuite de ei zăcăminte de lignit și de diferite minereuri (de ex. în Eibenthal, Baia Nouă, Bigăr, Cozla), locuitorii acestor așezări au devenit mineri. Cei din celelalte localități se ocupă cu agricultura.

*

¹ Recensământul populației din 21 februarie 1956. Structura demografică a populației. Numărul și repartizarea teritorială a populației; starea civilă; naționalitatea; limba maternă; nivel de instruire; familii (reg. Timișoara), [București], p. 218.

² Pemi (= *pem'*, *pem²*) < germ. *Böhmen*. (Denumirea este dată de către germanii bănățeni, de la care au auzit-o românii).

³ Am mai făcut anchete preliminare la cehii din alte părți ale Banatului: Peregul Mare, Jupa etc.

⁴ *Gedenk-Buch...*, care se află la casa parohială din Gîrnic, p. 4. Manuscrisul, în limba germană, cuprinde informații referitoare la cehii din Banat de la venirea lor. Datele au fost înserate în manuscris începînd cu anul 1853. Referitor la data venirii cehilor în Banat, Fr. Jiří Noska spune că aceasta a avut loc între 1820—1860. Cf. *Minoritățile cehoslovace în Transilvania și Banat*, în „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul”, 1918—1928, vol. I, București, 1929, p. 661.

Materialul lingvistic l-am adunat folosind chestionarele graiurilor cehe întocmite de Institutul de limbă cehă al Academiei Cehoslovace de Științe din Praga, de Filiala din Brno a acestui institut și de Școala Superioară Pedagogică din Olomouc¹. Am utilizat de asemenea și proiectul de chestionar pentru atlasul general slav, întocmit de Academia de Științe din Polonia². Aceste chestionare au fost completate cu un mic chestionar referitor la minerit. Numărul total al întrebărilor este de aproximativ 4500—5000 și se referă la economia casnică, la agricultură, silvicultură etc.

Pentru notarea materialului am utilizat, după indicațiile acad. E. Petrovici, un sistem de transcriere bazat în general pe grafia limbii cehe. Am întrebuințat relativ puține semne fonetice speciale.

*

Menționăm de la început că accentul în aceste graiuri este fixat pe prima silabă, așa cum este și în alte graiuri, cu excepția graiurilor lahe (lašská nářečí) din nord-estul Moraviei, a graiurilor din regiunile Opava centrală și slovace de est, care au accentul pe penultima silabă³.

În graiurile cehe de pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovace, ca și în limba literară cehă, există vocale lungi și vocale scurte.

B. Havránek împarte graiurile cehe, după criteriul cantității vocalice, în două grupe: 1. graiuri cu cantitate vocalică (în care sînt incluse graiurile din Cehia); 2. graiuri fără cantitate vocalică (în care intră o parte din graiurile din Moravia centrală — hanace-hanácká — și graiurile din Moravia nord-estică, sileziene sau lahe)⁴.

Într-o monografie asupra graiurilor cehe centrale, J. Haller constată că în aceste graiuri există și vocale semilungi în cîteva localități de la poalele muntelui Říp⁵. Autorul arată că vocalele scurte și semilungi (în comparație cu cele din limba literară) apar numai în poziție neaccentuată. Cauza dispariției totale sau parțiale a lungimii vocalice se pare că este accentul. De asemenea existența vocalei lungi apropiate influențează vocalele vecine, care pierd cantitatea de tot sau pe jumătate⁶.

Jaroslav Voráč amintește și el de existența unor particularități de cantitate în graiurile cehe sud-vestice (mai cu seamă în anumite grupuri sau forme ale substantivelor sau verbelor). El este de părere că graiurile cehe se deosebesc unele de altele prin faptul că formele cantitative vechi au fost nivelate în mod diferit. La această nivelare s-a ajuns în decursul evoluției istorice, mai cu seamă datorită acțiunii analogiei în formele flexionare ale aceluiași cuvînt sau în grupuri de cuvinte apropiate între ele din punct de vedere morfologic S-au generalizat în felul acesta forme cu vocale lungi sau cu vocale scurte, în locul vocalelor vechi⁷. Graiurile cehe sud-vestice păstrează cantitatea veche numai acolo unde vocalele scurte au pătruns în limba literară și în majoritatea graiurilor printr-o nivelare ulterioară. Așa sînt femininele bisilabice ca: *pliva* „pleavă”, *slina* „salivă”, *jiskra* „scinteie”, *sáze*, „funingine”, *háše* „terci”, *rejba* „pește”, *houba* „ciupercă”, față de formele din graiurile cehe centrale *pleva*, *slina*, *jiskra*, *saze*, *kaše*, *riba*, *huba*. În aceste graiuri, spune J. Voráč, s-au păstrat formele arhaice mai ales la generația vîrstnică.

¹ *Dotazník pro nářečí stredočeská* (Praga), *Dotazník pro česká nářečí severovýchodní* (Praga) *Zvláštní dotazník pro okrajová území severovýchodních nářečí českých* (Praga), *Slovníkový dotazník pro nářečí českého jazyka Část I, II* (Praga), *Dotazník pro nářečí moravskoslovenská* (Olomouc), *Dotazník pro nářečí hanácká*, *Dotazník pro česká nářečí lašská*.

² *Kwestionariusz ogólnosłowiańskich do badań słownictwa gwarowego* (Projekt), Varșovia, 1958.

³ O. Hujer, *Vývoj jazyka československého*, în „Československá vlastivěda”, III, *Jazyk*, Praga, 1934, p. 9; Arnošt Lamprecht, *Středočeské nářečí*, Praga, 1953, p. 35-36; A. M. Seliščev, *Slavjanskoe jazykoznanie*, I. Moscova, 1941 p. 114-119.

⁴ B. Havránek, *Nářečí česká*, în „Československá vlastivěda, III, *Jazyk*, Praga, 1934, p. 102.

⁵ J. Haller, *Popis a rozbor lidové mluvy v pěti podřipských obcích*, Praga, 1932.

⁶ Idem, *ibid.*, p. 83.

⁷ J. Voráč, *Česká nářečí jihozápadní, část první*, Praha, Nakl. ČSAV, 1955, p. 28.

Într-un studiu amănunțit asupra graiurilor ceho-morave, Slavomír Utěšený¹ analizează numeroase tipuri de cantitate vocalică în graiurile cehe și morave și, în general, în graiurile slave apusene care au menținut cantitatea vocalică cu valoare fonologică. Astfel s-a generalizat la anumite tipuri de forme fie lungimea în dauna scurtimei, fie vocalele scurte în locul celor lungi din limba literară.

Vorbind de cantitatea vocalelor finale *i, ú*, Sl. Utěšený este de părere că, în aria de trecere a graiurilor ceho-morave, *i* și mai ales *u*, se realizează ca vocale semilungi, întocmai ca în graiurile cehe propriu-zise, sau apar și sub formă de vocale scurte.

Majoritatea dialectologilor cehi explică vocalele semilungi, pierderea cantității sau păstrarea acesteia la unele vocale prin cauze de natură internă (analogie etc.). Fr. Kopečný, în recenzia lucrării lui Sl. Utěšený, își exprimă părerea că graiurile morave, în privința cantității vocale, trebuie incluse în aria graiurilor polono-slovace².

Cantitatea în limba cehă literară și în graiurile cehe are valoare fonologică, de ex.: *dal* „a dat“, *dál* „mai departe“; *děla* „tunuri“, *dělá* „face“; *hadi* „șerpi“, *hadí* „de șarpe“ (adjectiv); *kolář* „rotar“, *kolař* „hoț de roți“; *ráda* „bucuroasă“, *rada* „sfat“; *slibuji* „(eu) promit“, *slibuji* „ei (ele) promit“³.

*

După ce am văzut pe scurt părerea unor dialectologi cehoslovaci în ceea ce privește cantitatea vocalică, să revenim la problema cantității vocale în graiurile cehe din Banat. În aceste graiuri apar forme cu vocale lungi, cu vocale scurte și semilungi. În articolul de față ne vom ocupa numai de vocalele lungi și semilungi⁴.

În majoritatea localităților vocalele lungi apar aproape în aceleași cazuri ca și în limba literară cehă. De ex.: *patnáct* „cincisprezece“, *málo* „puțin“, *řebíček* „cuișor“, *průvod* „cortegiu“, *musíme* (*mušíme*), ind. prez. pers. I pl. al verbului „a trebui“, *ráfki* „rafuri“, *uváza* „va lega“, *míslo* „loc“ etc. Foarte frecvent lungimea vocalică e redată prin diftongii *ei, ou* în loc de *y — i, ú*. De ex.: *mladej* „tinăr“, *cizej* „străin“, *oulerej* „marți“, *hlíbokej* „adînc“; *zejtra* „mîine“, *múxej* „sac“, *mojex* „ai mei“, *cejxa* „marcă“, *dobrej* „bun“, *vejška* „înălțime“, *mlejn* „moară“ ș.a. Uneori și pentru *é — á* apare diftongul *ei*. De ex.: *vo malej holce* „despre o fată mică“, *k velkej škodě* spre o stricăciune mare“ dar în aceste cazuri s-a dezvoltat pe cale analogică (cu *y — i, ú*).

Vocalele lungi pe care limba literară le-a moștenit din vechea cehă, au devenit, în unele cazuri, scurte. S-au menținut numai înaintea silabei cu vocala accentuată veche. În silabă accentuată au rămas lungi vocalele care au avut intonație acută (ascendentă) și au devenit scurte cele care au avut intonație circumflexă (descendentă)⁵.

În graiurile studiate de noi am notat vocale semilungi în următoarele cuvinte: *žbān* „cană“, *iādro* „nucleu“, *māme posekāno*, pers. I, pl. „(noi) am tăiat“, *māme uklidino* „(noi) am cules“, *māme zapalcino* „(noi) am plătit“, *příst* „a toarce“, *bila barva* „culoare albă“, *křik vot ptākux* (*stākux*) „ciripitul păsărilor“, *iāma* „groapă“, *iādlo* „mîncare“, *iist* „a mîncă“, *iit* „a merge“, *tāta* „tata“, *žice* „lingură“, *vostāva* „locuiește“, *studānka* „fîntînă“, *hāčki*

¹ Slavomír Utěšený, *Nářečí přechodného pásu Česko-Moravského*, Praga, ČSAV, 1960, p. 50.

² „Slovo a slovesnost“, XXII (1961), nr. 2, p. 130–136.

³ Fr. Trávníček *Mluvnice spisovné češtiny*, vol. I, Praga, 1951, p. 209; B. Havránek – A. Jedlička, *Česká mluvnice*, Praga, 1960, p. 17.

⁴ Semilungimea o notăm cu semnul \ deasupra vocalelor (= *ā, ū, i* etc.), spre deosebire de lungime redată ca în limba cehă literară (*á = a* lung).

⁵ O. Hujer, *op. cit.*, p. 9 și urm.

„cobiliță“, *poštār* „periniță“, *dăleic* „mai departe“ *na Župānku* „la Juplanic“, *vino* „vin“, *sñlđani* „dejun“ *dòle* „jos“, *pòle* „cîmp“, *bère* „(el) ia“, *rozvedenā žena* „femeie divorțată“, *horkā nomoc* „tifos“, *začātek iara* „începutul primăverii“, *řemenār* „curelar“, *vūs* „căruță“, *rād'i bisme bidlili* „am locui bucuroși“, *spivai* „(ei, ele) cîntă“, *at' ie řeč valaska (ā) nebo česka(-ā)* „fie că este limba romînă sau cehă“, *mā dva* „are doi“, *řict* „a zice“, *levičāk* „stîngaci“, *řeliaki d'iri* „diferite găuri (gropi)“, *třilime* „împușcăm“, *s přātelama* „cu prietenii“, *vo hoxāx* „despre băieți“, *mā* „are“, *spiva* „cîntă“, *levā ruka* „mîna stîngă“, *vāpno* „var“, *zāda* „spate“, *podrāška* „talpă“, *nūt'e* „ață“, *zlā nemoc* „boală rea“, *začātek* „început“, *přeřčirem* „alaltăieri“, *kanāl* „canal“, *deřt'ovā* „de ploaie“, *sñh* „zăpadă“, *hura* „pod“, *bižāk* „îmblăciu“, *pŭl* „jumătate“, *z mākem* „cu mac“, *vixod* „răsărit“, *dāšhi* „gingii“ etc. În toate aceste cuvinte cu vocale semilungi în limba literară le corespund vocale lungi.

Sînt numeroase cazurile cînd am notat și vocale scurte acolo unde în limba literară cehă sînt vocale lungi: *xlif* „grajd“, *xlivek* „grăjduleț“, *slu-řičko* „soare“, *řeminek* „curelușă“, *lhař* „mincinos“, *špičāk* „dinte canin“, *povidat* „a spune“, *koženi* „de piele“, *knoflik* „nasture“, *polifka* „supă“, *rohlik* „corn“, *po druhi vorat* „a ara a doua oară“, *špatni čas* „timp rău“, *žebřak* „cerșetor“, *drat peři* „a scărmaņa pene“, *dobři tro* „bună dimineața“, *červenī vařičko* „ouă roșii“, *raři* „matinal“, *falař* „preot“, *suxi ovoce* „fructe (poame) uscate“, *pod'ivei se* „uită-te“, *přeřčirem večir* „alaltăieri seara“, *každī* „fiecare“, *slibil* „a promis“, *čtrnact rokux* „patrusprezece ani“, *jedním vokem* „cu un ochi“, *vľči* „de lup“, *neřvic* „cel mai mult“, *vo klucix* „despre băieți“, *počasī piekne* „timp frumos“, *řasni nebe* „cer senin“, *topi se sñh* „se topește zăpada“, *přasāk* „cioban de vite“, *prořiřāk* „cerșeto-“, *zaseti* „semănat“ (vb.), *zavoranī* „arat“ (vb.), *ciza žena* „femeie străină“, *hluboki* „adînc“, *žice* „lingură“, *řebik* „cui“, *žižen* „sete“, *mame dobřiho učitele* „avem învățător bun“, *kamen* „piatră“, *řibník* „eleșteu“, *staveři* „construcție“, *hlineni* „de lut“, *spiva* „el (ea) cîntă“, *spominat* „a-și aminti“, *heřči* „mai frumos“, *do rokľax* „în vilcele“, *řipe* „k vořakum“ „spre soldați“, *kapecník* „batistă“, *plice* „plămîni“, *svatečři* „de sărbătoare“, *mladi* „tînăr“, *drubeř* „pasăre“, *kiseli* „acru“, *kameneni* „de piatră“, *pŭl druheho* „jumătate la doi“ (orele 1½), *d'ira* „gaură“, *muři xod'i* „oamenii merg“, *dlouhi noce* „nopti lungi“, *k tim vřecam* „spre lucrurile acestea (acelea)“, *vo tix breřlix* „despre ochelarii aceia“, *u cizix lid'ix* „la oameni străini“, *cizi ženska* „femeie străină“, *řist* „a mînca“, *plecati* „oval“, *pŭl třet'iho* „jumătate la trei“, *vim* „știu“, *praminek* „izvoraș“, *ie takova kiselā zama kera ma* „este așa o zeamă acră, care are...“, *mľč* „minge“, *tenči* „mai îngust“, *řiroki* „lat“, *tanečři* „dansator“, *novi rok* „anul nou“, *špatni* „rău (stricat)“, *barevni* „colorat“, *hñiske* „scunde“, *velke* „mari“, *mladi* „tînăr“, *slabi* „slab“, *přaseči* „de porc“, *zeli* „varză“, *kmin* „chimion“, *stul* „masă“, *stari* „bătrîn“, *vobľknout se* „a se îmbrăca“.

În general vocalele par a fi mai lungi în poziție accentuată, dar am notat vocale semilungi și în silabe neaccentuate. În felul acesta suspiciunea că am fi notat semilungimea numai din cauza accentului este înlăturată ¹

¹ Referitor la raportul dintre cantitate și accent cf. J. Haller, *loc. cit.*, p. 84; acad. E. Petrovici a notat, pentru *Atlasul lingvistic romîn*, la huțulii din Valea Sucevei, vocale semilungi numai în silabe accentuate. Vezi I. Pătruț, *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei*, București, 1956, p. 46.

Constatînd existența vocalelor semilungi în graiurile cehe de la noi, precum și a pierderii cantității, se pune întrebarea cărui fapt i se datorește acest fenomen și care vor fi și sînt consecințele lui pe plan fonologic.

Există cuvinte în care vocalele lungi nu au valoare fonologică. În cazul acesta pierderea cantității nu are repercusiuni de natură semantică sau morfologică. Cînd însă cantitatea sau lipsa acesteia are valoare fonologică, sensul cuvîntului este lămurit de context.

Existența vocalelor semilungi din graiurile cehe din Banat poate avea următoarele explicații : 1. fie că ele sînt mai vechi și au fost aduse din Cehia : 2. fie că sînt o inovație de dată mai recentă și au apărut în mediul românesc. Ar putea fi însă și o îmbinare a acestor două posibilități : vocalele lungi să fi devenit semilungi într-o epocă mai îndepărtată, încă pe teritoriul lingvistic ceh (în Cehia), și apoi, sub înriurirea limbii romîne, ele să-și fi pierdut în unele cazuri lungimea, fenomen care pare că se va generaliza¹. Noi credem că semilungimea vocalelor din graiurile studiate este un stadiu de trecere spre dispariția totală a cantității vocalice, care s-a produs în parte și sub influența graiurilor romînești. Motivul care ne face să înclinăm spre această părere este, pe de o parte, faptul că vocalele semilungi sînt mai frecvente în general în localitățile mai apropiate de cele romînești (Jupalnic, Șumița, Cozla, Ogradena Nouă, Sfînta Elena, Gîrnic, Baia Nouă și Eibenthal). Nu sînt excluse, după cum se vede, nici alte localități mai îndepărtate din punct de vedere geografic, însă care au relații mai strînse cu mediul lingvistic românesc. Pe de altă parte, ele apar mai cu seamă la „pemii” care vorbesc bine limba romînă, mai ales la bărbații care au făcut serviciul militar sau au trăit mai multă vreme în mediu românesc. În Jupalnic, de pildă, există cehi care nu mai vorbesc de loc limba maternă. Alții mai vorbesc limba cehă dar, în general, fără vocale lungi. Într-un text de șaptezeci de cuvinte, cules de la un astfel de informator, am notat de două ori vocale semilungi în locul celor lungi : *na Županku* „la Jupalnic”, *dàlejc* „mai departe”, În fraza *Mi mluvíme valaski, protože nemůžu mluvit s mím mužem česki* „noi vorbim romînește, pentru că nu pot vorbi cu soțul meu în limba cehă”, nici o vocală nu apare lungă, deși în limba literară cehă cuvintele *mluvíme*, *s mým* au *i* (*í*, *y*) lung.

Sînt întîlnite și cazuri în care cantitatea vocalică este întrebuintată greșit. De exemplu, sînt rostite lung vocalele care în limba literară sînt scurte, sau sînt semilungi vocalele lungi din limba literară. În cuvîntul *můžem* (*můžem*), care în limba literară are *u* scurt, informatorul nostru a rostit un *ú* (*ú*) (lung). De altfel, pemii sînt conștienți că unii dintre ei rostesc vocalele mai lungi decît alții și de aceea cei mai mulți tind să le rostească mai scurt. Un informator din Eibenthal îmi spunea, cu o nuanță de ironie, că locuitorii din Bigăr lungesc cuvintele : *Voňi tam na Bigru moc tãhaňi* „Cei din Bigăr lungesc mult”. El însuși a întrebuintat o vocală semilungă atunci cînd mi-a relatat cele de mai sus.

Pierderea lungimii vocalice în aceste graiuri se datorează și influenței limbii romîne, care nu deosebește vocalele din punct de vedere cantitativ. Astfel, am constatat că la femei, mai ales la cele care nu cunosc bine limba romînă, se mai pot încă observa deosebiri cantitative ale vocalelor. E de remarcat că cele care trăiesc printre maghiari (ca muncitoare etc.) au păstrat

¹ Se știe că și pe teritoriul Republicii Socialiste Cehoslovace în unele graiuri cehe există vocale semilungi sau vocale care și-au pierdut complet lungimea, așa cum am arătat mai sus.

cantitatea vocalică, pe cînd cele care trăiesc printre romîni tind să rostească mai scurt vocalele lungi.

Și în alt grai slav de pe teritoriul Republicii Populare Romîne, în al carașovenilor, s-au scurtat vocalele lungi. Acad. E. Petrovici susține că în acest grai cantitatea vocalică a dispărut sub influența graiurilor învecinate, romînești¹. A. Belić, de asemenea, este de părere că dispariția cantității vocale din graiurile din Serbia de sud-est se datorează unei influențe externe².

În graiurile cehe din Banat s-ar putea stabili o ierarhie a factorilor care au favorizat și cauzat pierderea parțială sau totală a cantității vocale. În primul rînd, un rol activ în această privință îl are și limba romînă. E posibil însă ca tendința spre dispariția cantității vocale să fi existat în aceste graiuri, sau în unele din ele, încă înainte de așezarea cehilor în Banat. Faptul însă că aceste graiuri sînt în contact cu graiurile romînești (fără cantitate vocalică) accelerează mersul spre dispariția totală a cantității vocale.

Făcînd o statistică a vocalelor smilungi din graiurile cehe din Banat, am constatat următoarele: sînt semilungi mai ales vocalele *a* și *i*, apoi *e* și *o*, iar *u* apare extrem de rar în această situație.

Dacă am adopta criteriul cantității vocale, am putea crede că graiurile din Banat, în care întîlnim cazuri de dispariție a cantității vocale, ar aparține graiurilor cehe din Moravia de nord-est (sileziene-lahe), care nu deosebesc vocalele din punct de vedere cantitativ. Dar aceste graiuri au alte particularități lingvistice, care le deosebesc de toate celelalte graiuri cehe. Astfel, în graiurile lahe accentul este pe penultima silabă³. Cum în graiurile cehe din Banat accentul este pe prima silabă, sîntem pe deplin îndreptățiți să afirmăm că graiurile studiate de noi aparțin graiurilor cehe propriu-zise (din Cehia)⁴.

Deocamdată nu am încercat să plasăm mai exact graiurile cehe din Banat în cadrul graiurilor cehe din Republica Socialistă Cehoslovacă (adică în cadrul graiurilor cehe centrale, a graiurilor cehe sud-vestice, a graiurilor nord-estice etc.). Acest lucru ne propunem să-l facem după ce vom ancheta toate localitățile în care se vorbește limba cehă și după ce vom studia și alte probleme și fenomene ale acestor graiuri.

КОЛИЧЕСТВО ГЛАСНЫХ В ЧЕШСКИХ ГОВОРАХ БАНАТА

(РЕЗЮМЕ)

После исторической части, где указывается на давность поселения чехов «Пемы» в Банате, и обзора точек зрения некоторых чешских лингвистов, которые исследовали количество гласных в различных чешских говорах, автор приступает к анализу полудолгих и кратких гласных (в сравнении с долгими гласными литературного языка) в чешских говорах Баната.

В общем, в большей части населенных пунктов, обследованных автором, долгие гласные появляются почти в тех же случаях что и в литературном языке: *mušime* (*mušime*), изъявит. накл. I лицо множ. ч. глагола «должен-

¹ E. Petrovici, *Graiul carașovenilor*, București, 1935, p. 34.

² A. Belić, *Dialekti istočne i južne Srbije*, Beograd, 1905, p. LXVIII.

³ B. Havránek, *op. cit.*, p. 116.

⁴ În graiurile din Cehia accentul este pe prima silabă. Cf. Zdzisław Stieber, *Zarys dialektologii języków zachodniostowiańskich*, Varşovia, 1956, p. 74; B. Havránek, *op. cit.*, p. 102.

ствовать», *řebiček* — «гвоздик», *ráfki* — «полки», *místo* «место» и т.д. Очень часто долгота гласных передается дифтонгами *ei ou* вместо *y* — *i* — *ú*: *mladej* «молодой», *outerej* — «вторник» *hlíbokej* «глубокий» т.д.

Автор отметил полудолгие гласные в большом количестве слов, в котор литературном языке представлены долгие гласные: *jàdro* — «ядро», *příst* — «прясть», *jidlo* — «еда», *vostáva* — «живет», *řemenář* — «шорник», *biják* — «цеп» *východ* — «восток», *deštová* — «дождевая», *přefčirem* — «позавчера» и т.д.

Были отмечены краткие гласные там, где в чешском литературном языке встречаются долгие гласные: *sluníčko* — «солнышко», *lhař* — «лжец», *koženi* — «кожаный», *cizi ženska* — «Чужая женщина», *kamen* — «камень», *novi rok* — «новый год» и т.д. Наличие полудолгих гласных в чешских говорах Баната можно объяснить следующим образом: 1) или они являются более древними и были занесены из Чехии, 2) или же являются инновацией недавнего времени и появились в румынской среде.

Автор приходит к выводу, что в процессе частной или полной утраты количества гласными значительную роль играл румынский язык. Вероятно, тенденция к утрате количества гласными имела место в этих говорах или в некоторых из них еще перед послением чехов в Банате. Эти говоры находились в контакте с румынскими говорами (не имеющими количества гласных). Данный фактор способствовал усилению процесса полной утраты количества гласными в изучаемых говорах.

LA QUANTITÉ DES VOYELLES DANS LES PARLERS TCHÈQUES DU BANAT

(RÉSUMÉ)

Après avoir donné quelques certaines informations historiques indiquant l'ancienneté des Tchèques ou „Pèmes“ dans le Banat et après avoir examiné l'opinion des linguistes tchèques qui ont étudié la longueur des voyelles dans les différents idiomes tchèques, l'auteur constate l'existence des voyelles demi-longues et brèves (en regard des voyelles longues de la langue littéraire), dans les idiomes tchèques du Banat.

L'auteur constate, en général, que les voyelles longues se retrouvent dans la plupart des localités qui ont fait l'objet de ses recherches, dans les mêmes cas que dans la littérature tchèque, à savoir: *musíme* (*mušíme*), première personne du pluriel de l'indicatif présent du verbe „falloir“, *řebiček* „petit clou“, *ráfki* „jantes en fer“, *místo* „lieu“ etc. Très souvent la longueur des voyelles est rendue par les diphtongues *ei, ou*, au lieu de *y-, i, ú*: *mladej* „jeune“, *outerej* „mardi“, *hlíbokej* „profond“ etc.

L'auteur a noté des voyelles demi-longues dans plusieurs vocables dans lesquels, dans la langue littéraire on trouve des voyelles longues: *jàdro* „noyau“, *příst* „filer“, *jidlo* „nourriture“, *vostáva* „il habit“, *řemeř* „corroyeur“, *biják* „fléau“ (pour battre le blé), *východ* „levant“, *deštová* „de pluie“, *přefčirem* „avant-hier“ etc.

L'auteur note aussi des voyelles courtes là où dans la langue littéraire on retrouve des voyelles longues: *sluníčko* „soleil“, *lhař* „menteur“, *koženi* „en cuir“, *cizi ženska* „femme étrangère“, *kamen* „pierre“, *novi rok* „nouvel an“ etc.

L'existence des voyelles demi-longues dans les idiomes tchèques du Banat peut s'expliquer de deux manières : 1. — ou bien elles sont plus anciennes, ayant été importées de Bohême, 2. — ou bien elles constituent une innovation plus récente, parue dans le milieu roumaine.

L'auteur conclut que la perte partielle ou totale de la longueur des voyelles est due en grande partie à la langue roumaine. Il est cependant possible que la tendance à la disparition de la longueur des voyelles ait existé dans ces idiomes ou dans certains d'entre eux, avant l'établissement des tchèques dans le Banat.

Le fait que ces idiomes sont en contact avec les idiomes roumains (qui ne connaissent pas les voyelles longues) est de nature à accélérer la tendance vers la disparition totale des voyelles longues des idiomes étudiés.